

Dessa resulterade i en rad avbildningar, som kungen antagligen avsåg att trycka i ett illustrerat verk i stil med *Suecia antiqua et hodierna*. De många insamlade kulturföremålen gav också en tidig injektion till orientalistiska studier i Sverige. Kungen var mycket intresserad av resultatet av expeditionerna – när han vistades i Timurtasch lyssnade han en timme varje dag på Michael Enemans berättelse om sin expedition till Konstantinopel, det heliga landet och Egypten.

Mångfalden av infallsvinklar är en av bokens många förtjänster. Det är också välgörande att vad som oftast skildrats som en episod i Sveriges och/eller Karl XII:s historia sätts in i en vidare kontext. Boken hade dock tjänat på en längre inledande artikel som fogade samman de skiftande perspektiven till en helhet. Det hade också varit intressant att studera vad fjärrstyrelsen innebar för utvecklingen i Sverige, i rikets invånares perspektiv. Mot kungens vilja samlades två ständermöten under kungens frånvaro, där besluten gick stick i stäv med de order som nådde Stockholm via den långsamma postgången. Medan kungen och Tessin planerade för en arsenalsbyggnad fylld av stormaktstidens krigstroféer lanserade en enig riksdag förslaget att sälja dessa troféer för att med intäkterna täcka de gigantiska utgifter som det långa kriget innebar. Inte bara det geografiska, utan även det mentala avståndet mellan kung och undersåtar vidgades under dessa år.

Stockholms universitet

JOAKIM SCHERP

Andrés Brink Pinto & Martin Ericsson (red.), *Politik underifrån: Kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal* (Lund: Arkiv förlag 2016). 213 s.

I denna volym beskrivs nio "kollektiva konfrontationer", som de kallas här, under förra seklet. Ett gediget empiriskt arbete med både källor och litteratur ger oss mer utförlig och detaljerad information än tidigare om både kända och mindre kända konflikter. Uppsatssamlingen inleds med de socialdemokratiskt arrangerade rösträttsdemonstrationerna i Stockholm 1902 och 1917, samt en antimilitaristisk demonstration i Helsingborg 1906. De övergick alla i våldshandlingar mellan deltagarna och polisen. Så följer ungdomskravaller på 1930- respektive 1940-talet, också de präglade av våld – i åtminstone en av dem verkar våldet påminna om dagens angrepp på blåljuspersonal. Därefter städerskestrejken och en älvräddaraktion på 1970-talet, och med två husockupationer på 1980- och 1990-talet avslutas samlingen.

Det är som synes en ganska disparat samling konflikter, och jag ställer mig tveksam till om alla av dem kvalificerar sig till att ingå i antologins titel-

ord "politik". Men redaktörerna är av den meningens eftersom konflikterna antingen ställer politiska krav eller utmanar samhällseliga maktrelationer. I det inledande kapitlet förklarar redaktörerna att de med utgivningen vill nyansera den förhärskande bilden av Sverige som ett samförståndets och den fredliga kompromissens land. Kollektiva konfrontationer har vid sidan av kompromisserna varit viktiga inslag i samhällsutvecklingen och bör inte betraktas som anomalier. De beklagar att forskningen på området inte varit särskilt omfattande men hoppas att när den nått tillräckligt långt det vore möjligt att ta ett "syntetiserande grepp på den moderna konfrontationshistorien (s. 14)." Redaktörerna tillåter sig att ge ett provisoriskt – men inte orimligt, enligt min mening – förslag på en tredelad fasindelning för 1900-talet: arbetarrörelsens kamp fram till 1930-talet, (ungdoms)kravallerna till 1960-talet, samt de nya sociala rörelserna därefter.

De teoretiska verktyg som redaktörerna tror skulle vara mest effektiva i konfliktforskningen är de som den välkände historiesociologen Charles Tilly och hans medarbetare utarbetat. Uppsatserna genomsyras också av just den terminologin: begrepp som konfliktrepertoar, möjlighetsstruktur, objektskifte, gränsskifte, med mera, förekommer flitigt.

De långa, detaljerade konfliktreferaten är volymens starka sida, och dess särmerke. De ger konkretion och närvarokänsla. Man känner sig kanske inte som om man själv deltagit, men det är nästan som att läsa morgontidningen dagen efter! Den utförliga dokumentationen har ett självklart värde, men den har fått ta alltför stor plats på analysens bekostnad. I flera av bidragen får läsaren inte veta vilket syfte författaren haft. Vad vill studien förklara? Finns ambitionen att ge kunskap eller förståelse som sträcker sig längre än att ge blott information om nakna fakta? Så får vi till exempel i Magnus Olofssons långa referat av rösträttsdemonstrationerna 1902 redan från första raden ta del av gatustriderna. Vilket syfte författaren haft med sin studie förblir okänt, till och med i de avslutande sidorna som inte är mycket mer än en sammanfattning. När i andra uppsatser en avsiktsförklaring ändå ges är den vanligtvis av vag och/eller deskriptiv karaktär. Stefan Nyzell vill "belysa" kravallerna i Eskilstuna (s. 98); Eva Schmitz vill "illustrera" de strejkande städerskornas konfliktrepertoar (s. 135); Johan Pries och Karin Zackari vill "studera" lokalpressens bild av en husockupation i Malmö (s. 195). Detta svaga intresse för analyser och förklaringar gör detta lovvärda initiativ mindre spännande än det kunde ha varit. Kanske kunde det ha undvikits med ett mindre okritiskt förhållningssätt till de teorier som Charles Tilly & Co formulerade. Man kan förstås ha en sämre inspirationskälla, men man bör i så fall inte heller blunda för den kritik som de har utsatts för. Kritiken går ut på att deras metod framför allt beskriver de sociala konflikterna, eller, snarare, etiketterar de olika faserna i deras utveckling. Däremot har de liten för-

måga att förklara, till exempel varför sociala rörelser tenderar att uppkomma under vissa politiska eller sociala omständigheter och inte i andra, varför vissa blir framgångsrika men inte andra, och så vidare.¹ Kritiken har varit så pass träffande att en av Tillys medförfattare till den stora programskriften *Dynamics of Contention* – som har en central plats i redaktörernas teoretiska utläggning – tvingats erkänna att boken har påtagliga brister.² Kort sagt: den tillyska modellen räcker bara så långt om den inte kombineras med ett mer analytiskt förhållningssätt.

I några av bidragen finns trots allt ett intresse för kausala processer. Karin Jonsson skriver om kravallerna i Stockholm 1917. De är naturligtvis inte okända, men Jonsson för en informativ dialog med den tidigare forskningens försök att förklara vad som utlöste oroligheterna detta år. Jenny Jansson och Katrin Uba återger den folkliga kampen mot ett kraftverk i Sölvsbacka strömmar. De visar att olika "möjlighetsstrukturer" – till exempel politiska förändringar på nationell och lokal nivå – gjorde att älvräddarna förändrade sina kampmetoder. Här finns en vakenhet för att se även sådant som inte ligger uppenbart på ytan.

Avslutningsvis håller jag ändå med författarna om att mer forskning om "Konfliktsverige" vore välkommen. Den här volymen är ett gott initiativ, och vi får hoppas att fler kommer efter.

Mittuniversitetet, Sundsvall

BÖRJE HARNESK

Marika Hedin, Håkan Holmberg, Anders Johnson & Svante Nycander, *Karl Staaff: Arbetarvän, rösträttskämpe och socialreformator* (Stockholm: Ekerlids förlag). 150 s.

Hans Lindblad, *Karl Staaff: Försvaret och demokratin* (Stockholm: Ekerlids förlag). 160 s.

Karl Staaff var en av det tidiga 1900-talets dominerande svenska politiker. Som liberal ledare blev han statsminister två gånger, 1905 och 1911, även om båda hans regeringar blev kortvariga. Han var en förgrundsfigur för rösträttsreform och för parlamentarism, den förste statsminister som var allierad med rörelsen för kvinnlig rösträtt, spelade en viktig roll i förhandlingarna

1. Se till exempel James B. Rule, McTheory, i *Sociological Forum*, 19:1 (2004). Även kapitel 10 i Karl-Dieter Opp, *Theories of Political Protest and Social Movements: A Multidisciplinary introduction, critique, and synthesis* (London 2009).

2. Sidney Tarrow, *Strangers at the Gates: Movements and States in Contentious Politics* (Cambridge 2012) s. 24.